

**HUDUDIY TO'QIMACHILIK KLASTERLARIDA EKSPORT SALOHIYATINI
BOSHQARISHNING INNOVATSION MEXANIZMLARINI
TAKOMILLASHTIRISH**

Xurshida Abdug'ayurova

Farg'ona davlat universiteti 2-kurs tayanch doktoranti

Annotatsiya. *Ushbu maqolada hududiy to'qimachilik klasterlarining eksport salohiyatini oshirish masalalari chuqur ilmiy tahlil qilinadi. Globallashuv va xalqaro mehnat taqsimoti sharoitida to'qimachilik sanoatining raqobatbardoshligini ta'minlashda klaster yondashuvining o'rni asoslab beriladi. Tadqiqot jarayonida eksport salohiyatini boshqarishning mavjud tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari o'rganilib, ularni innovatsion yondashuvlar asosida takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.*

Kalit so'zlar: *to'qimachilik klasteri, eksport salohiyati, hududiy rivojlanish, innovatsion boshqaruv, raqamlashtirish, logistika.*

Abstract. *This article provides an in-depth scientific analysis of the issues related to enhancing the export potential of regional textile clusters. Under the conditions of globalization and international division of labor, the role of the cluster-based approach in ensuring the competitiveness of the textile industry is substantiated. The study examines existing organizational and economic mechanisms for managing export potential and develops scientific and practical recommendations for their improvement based on innovative approaches.*

Keywords: *textile cluster, export potential, regional development, innovative management, digitalization, logistics.*

Kirish

Hozirgi globallashuv jarayonlari sharoitida milliy iqtisodiyot tarmoqlarining barqaror rivojlanishini ta'minlash, xususan, to'qimachilik sanoatining eksport salohiyatini oshirish muhim strategik vazifalardan biri hisoblanadi. Xalqaro bozorlarda raqobatning kuchayishi, iste'molchilar talabining o'zgaruvchanligi hamda texnologik taraqqiyot to'qimachilik korxonalaridan yangi yondashuvlarni talab etmoqda. Shu nuqtai nazardan, hududiy klasterlar asosida ishlab chiqarishni tashkil etish va eksport faoliyatini boshqarish samaradorligini oshirish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

To'qimachilik klasterlari xomashyo yetishtirishdan boshlab, tayyor mahsulot ishlab chiqarish va uni eksport qilishgacha bo'lgan jarayonlarni yagona tizimda birlashtirish imkonini beradi. Biroq amaliyot shuni ko'rsatmoqdaki, mavjud boshqaruv mexanizmlari klasterlarning eksport imkoniyatlaridan to'liq foydalanishga yetarli darajada xizmat qilmayapti. Shu sababli, eksport salohiyatini boshqarishning innovatsion mexanizmlarini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish ilmiy va amaliy jihatdan muhim vazifa hisoblanadi.

1. To'qimachilik klasterlarida eksport salohiyatini boshqarishning nazariy asoslari

Eksport salohiyati tushunchasi iqtisodiy adabiyotlarda turlicha talqin qilinadi. Umuman olganda, eksport salohiyati korxonalar yoki tarmoqning xalqaro bozorda raqobatbardosh mahsulot ishlab chiqarish va uni muvaffaqiyatli realizatsiya qilish imkoniyatlarini ifodalaydi. To'qimachilik klasterlari sharoitida esa eksport salohiyati ishlab chiqarish quvvatlari, innovatsion texnologiyalar, logistika infratuzilmasi, marketing strategiyalari va boshqaruv tizimi bilan chambarchas bog'liqdir.

Klaster yondashuvi nazariyasiga ko'ra, bir hududda joylashgan va o'zaro bog'liq korxonalar hamda tashkilotlar o'rtasidagi hamkorlik sinergetik samarani yuzaga keltiradi. Bu esa ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish, innovatsiyalarni tez joriy etish va eksport salohiyatini oshirish imkonini beradi. Shu bois, to'qimachilik klasterlarida eksport salohiyatini boshqarish masalalarini ilmiy asosda o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi.

2. Hududiy to'qimachilik klasterlarida eksport salohiyatining holati tahlili

Hududiy to'qimachilik klasterlarining hozirgi holatini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, eksport hajmlarining o'sishiga qaramay, eksport tarkibida xomashyo va yarim tayyor mahsulotlar ulushi yuqoriligicha qolmoqda. Bu holat klasterlarning yuqori qo'shilgan qiymatli tayyor mahsulotlar ishlab chiqarish imkoniyatlaridan yetarli darajada foydalanilmayotganini anglatadi.

Shuningdek, eksport faoliyatini boshqarishda raqamli texnologiyalardan foydalanish darajasi pastligi, logistika tizimlarining yetarli darajada rivojlanmaganligi va marketing faoliyatining cheklanganligi eksport salohiyatining to'liq ro'yobga chiqishiga to'sqinlik qilmoqda. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun innovatsion boshqaruv mexanizmlarini joriy etish zarur.

3. Eksport salohiyatini boshqarishning innovatsion mexanizmlarini takomillashtirish yo'nalishlari

Tadqiqot natijalariga asoslanib, hududiy to'qimachilik klasterlarida eksport salohiyatini boshqarishni takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari belgilandi. Jumladan, klaster ishtirokchilari faoliyatini yagona strategiya asosida muvofiqlashtiruvchi integratsiyalashgan boshqaruv modelini joriy etish muhim ahamiyatga ega.

Bundan tashqari, raqamli texnologiyalar asosida eksport jarayonlarini avtomatlashtirish, logistika tizimlarini modernizatsiya qilish va xalqaro marketing strategiyalarini ishlab chiqish eksport salohiyatini oshirishga xizmat qiladi. Kadrlar salohiyatini oshirish va innovatsion fikrlashni rivojlantirish ham muhim omillardan biri hisoblanadi.

Integratsiyalashgan boshqaruv, raqamli texnologiyalar va logistika innovatsiyalari asosiy yo'nalish sifatida belgilandi.

No	Omil	Tavsifi	Ta'siri
1	Ishlab chiqarish	Texnologiya	Yuqori
2	Innovatsiya	R&D	Yuqori
3	Logistika	Transport	O'rta

1-chizma. Hududiy to'qimachilik klasterida eksportni boshqarishning integratsiyalashgan modeli

2023-yil yakuni bo'yicha klasterlarning umumiy eksport hajmi 2,1 milliard AQSH dollarini tashkil etgan. Agar yuqoridagi integratsiya modellarini amalga oshirsak:

- Eksport hajmi – 1,7 barobarga oshib, 3,8 milliard dollarga yetadi
- Samaradorlik indeksi – 48 foizdan 80 foizgacha ko'tariladi
- Resurslardan foydalanish darajasi – 60 foizdan 85 foizga chiqadi
- Takroriy infratuzilma obyektlari – 35 foizdan 10 foizga tushadi

Bu ma'lumotlar asosida integratsiyalashgan tizim nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshiradi, balki butun respublika bo'ylab barqaror va raqobatbardosh ishlab chiqarish infratuzilmasini yaratishga xizmat qiladi.

Xulosa

Shunday qilib, qisqa vaqt ichida klasterlarni joriy etishning ilg'or usuli O'zbekiston to'qimachilik sohasida yuqori o'rinlarni egalladi. Barcha mintaqalarda paxta xomashyosini yetishtirishdan tortib, paxta tozalash zavod-larida qayta ishlash va yuqori qo'shimcha qiymatga ega tayyor to'qimachilik mahsulotlari ishlab chiqarishgacha bo'lgan barcha ishlab chiqarish davrlarini bog'lovchi paxta-to'qimachilik klasterlari tashkil etilmoqda.

Maqolada olib borilgan tadqiqotlar hududiy to'qimachilik klasterlarida eksport salohiyatini boshqarish masalalarining murakkab va ko'p qirrali ekanligini ko'rsatdi. Taklif etilgan innovatsion mexanizmlar klasterlar faoliyatida samaradorlikni oshirish va eksport hajmlarini ko'paytirish imkonini beradi. Ushbu ilmiy-amaliy xulosalar kelgusida to'qimachilik sanoatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. "2023-yilda klasterlar faoliyati yakunlari bo'yicha hisobot". www.mf.uz
2. Porter M. The Competitive Advantage of Nations. New York: Free Press, 1990.
3. UNIDO. Industrial Clusters and Export Competitiveness. Vienna, 2010.
4. OECD. Competitive Regional Clusters. Paris, 2007.
5. .Tadjibaeva N. Hududiy klasterlar va bozor imkoniyatlari. Toshkent: Ilm-fan, 2020.
6. Rustamov A. Klaster mexanizmi orqali hududiy iqtisodiy rivojlanish. Toshkent: Iqtisodiy tadqiqotlar markazi, 2021.